

## Közművelődési könyvtárak építése az NSZK-ban

Gertrud SEYDELMANN\*

### A HELYZET 1945-BEN

A második világháboruban a német közművelődési könyvtárak különösen a nagyvárosokban igen nagy károkat szenvedtek. Az épületeket bombák tették tönkre, az állomány - gyakran a kikölcsonzött anyag is, az olvasók otthonában - a tűzmartaléka lett. Hamburgban pl. 1945 végén csupán 8 városrészi könyvtár működött, kereken 120 000 kötettel, az 1,2 millió lakos számára.

### A SZÜKSÉGMEGOLDÁSOK IDŐSZAKA (1945-1950.)

1950-ig nem lehetett rendszeres ujjáépítést végezni. Többnyire valamilyen ideiglenes szükségmegoldást találtak arra, hogy a maradék állományt rendezzék és az olvasók számára hozzáférhetővé tegyék. Pincékben, barakokban, kis üzlethelyiségekben hoztak létre könyvtárakat, mégpedig - részben elvből, meggyőződésből, részben helyhiány miatt - általában zártpolcos rendszerben.

### AZ UJJÁÉPÍTÉS ALAPJA A SZABADPOLCOS RENDSZER LESZ (1950-1955.)

A lassan meginduló ujjáépítés kezdetével egybeesett a közművelődési könyvtárak új szerepéről folytatott vita. Eddig a német közművelődési könyvtárak alap típusa a Walter Hofmann, valamint Erwin Ackernecht elveire épülő, erősen pedagógikus és népművelési jellegű, zártpolcos könyvtár volt. Ezzel szemben erősen háttérbe szorult az angolszász és skandináv szabadpolcos könyvtári forma. Az utóbbit egyedül Hamburgban fogadták el. A hamburgi Öffentliche Bücherhalle már régen szabadpolcra helyezte a szakirodalmat, míg a szépirodalmat és gyermekirodalmat indikátor utján kölcsönözték; 1936-ban létrehozták a város első teljesen szabadpolcos könyvtárát, 1943-ig pedig egy kivételével valamennyi

---

\* Cikkünk annak az előadásnak a szövegét tartalmazza - normatáblázattal kiegészítve -, amelyet G. Seydelmann, a neves német könyvtárépítési szakértő, a hamburgi Városi Könyvtár munkatársa 1970. ápr. 7-én tartott Budapesten.

könyvtári egységet szabadpolcossá szervezték át. Ezért nem volt véletlen, hogy a Verein Deutscher Volksbibliothekare 1951. évi heidelbergi kongresszusán éles zártpolc-szabadpolc vita alakult ki a régi, Hofmann-féle nézete-  
ket képviselő Rudolf Reuter (Köln) és a hamburgi könyvtárosok között. A vi-  
ta, amely a szabadpolc győzelmével végződött, valamennyi könyvtáros előtt  
megvilágította a téma alapvető fontosságát.

Az új feladatokat már számításba kellett venni az épületek ujjáépítésénél,  
miután ez a forma másképpen szervezett és nagyobb méretű helyiségeket igé-  
nyelt, mint a zártpolcos könyvtár; abban csak a katalógusokhoz juthatott kö-  
zel az olvasó, a könyveket azonban zárt raktárban őrizték, amelyben nagyság  
szerint gazdaságosan voltak tárolhatók. Miután azonban nem voltak megfelelő  
tapasztalatok a szükséges épületnagysággal kapcsolatban, a skandináv és USA-  
normák pedig utópiának tűntek, igyekeztek építésszek segítségével, a Neufert-  
féle épületnorma-kézikönyv (1) segítségével - amely egyébként csak a tudomá-  
nyos könyvtárakra és olvasótermeikre vonatkozólag nyújt egyet-mást - új nor-  
maelgondolásokat kialakítani. A tapasztalatlanság és pénzhiány miatt azonban  
csaknem valamennyi épület célszerűtlen és főleg túl kicsi lett. Végül is  
minisztériumi támogatással bizottság látogatta végig az NSZK valamennyi tar-  
tományát, és könyvtárépítési munkabizottság alakult a Deutscher Büchereiver-  
band keretében. Megkezdődött a külföldi normák szervezett tanulmányozása és  
hazai viszonyokra történő alkalmazása.

#### TERVSZERŰ UJJÁÉPÍTÉS 1955 ÓTA

A fáradozások eredményeként megjelentek 1959-ben Schleswig-Holstein tartomány  
könyvtárépítési normái, 1960-ban pedig a hamburgi irányelvek közművelődési  
könyvtárak építésére. Mindkettőnek az a lényege, hogy 1000 kötet állomány 30  
m<sup>2</sup> nettó hasznos alapterületet igényel. Csak a könyvtárban ténylegesen bent  
lévő állományt vették figyelembe, melyhez általában 25 %-ot kell számítani  
kikölcsönzött állomány címén. A nettó hasznos alapterület az olvasói és a  
szolgálati tér egészét magában foglalja, kivéve a belső közlekedési utakat  
és a falak vastagságát.

Az első összefoglalás, amely a meglévő helyzet elemzését és a jövő szempont-  
jából szükséges normák számítását egyaránt tartalmazta, Mevissen (a brémai  
Városi Könyvtár igazgatója) "Könyvtárépítésszet" c. műve volt. (2) Részletei-  
ben a fejlődés már túlhaladta, de lényegében alapvető dokumentuma a német  
könyvtárépítészetnek. Előkészületben lévő új kiadása valószínűleg ismét az  
érdeklődés homlokterébe fogja állítani.

A NORMÁK MINT A KÖNYVTÁRÉPÍTÉS NÉLKÜLÖZHETETLEN MENNYISÉGI  
ELŐFELTÉTELEI

Ennek a fejlődési időszaknak legjelentősebb eredménye az a felismerés, hogy a területnagyságra vonatkozó kötelező elvek nélkül nem lehet a könyvtáraknál minőségileg jó megoldáshoz jutni. A norma az alapvető mennyiségi előfeltétel, ennek szakszerű és esztétikus alkalmazásával kell a funkcióknak megfelelő könyvtári épületet létrehozni. A normákban jelzett nettó hasznos alapterület nem foglalja magában a falak vastagságát, a belső közlekedési területeket, folyosókat, személyzeti lépcsőházat, felvonókat, magában foglalja viszont az olvasói tér közlekedő területeit, pl. a fogadó részt, az állványok közötti és a katalógusok előtti területet. Ez azért is fontos, mert az építészek ezeket a területeket rendszerint nem számítják ki külön, hanem csak százalékarányban hozzáadják a többihez, az ilyen számításba pedig sok bizonytalan tényező is belezácsolódik így pontatlanságokat idéz elő.

Az 1960. évi hamburgi irányelvek és a közművelődési könyvtárak területszükségletére vonatkozó 1968. évi számítások jelzik azt, hogy mennyire összefüggnek a normák az időközben végbement fejlődéssel.

IRÁNYELVEK KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK  
ÉPÍTÉSÉRE, 1960. HAMBURG

A dolgozat (3) egy alapvető számítási részből, továbbá 4 könyvtártípusra vonatkozó táblázatokból áll. Az alapvető rész az alábbi tagolásban közli a területi egységekre vonatkozó számítások alapjait:

1. Bejárat és szélfogó, önkiszolgáló ruhatár, kezelőövezet, közlekedési és elosztó terek.
2. Nyilvántartó övezet, olvasók beiratkozása, könyvek kiadása és visszavétele, pénztár.
3. Felnőttkönyvtár, kiválasztó övezet, munkahelyek az olvasók számára, katalógusok és közlekedési terület.
4. Gyermekekönyvtár (a felnőttkönyvtárnak megfelelő tagoltságban).
5. Irodahelyiségek (vezető, könyvtárosok, technikai személyzet).
6. Egyéb helyiségek: raktár, javítóműhely, teakonyha, eü. helyiségek.

A második rész tagolása:

E l ő v á r o s i k ö n y v t á r : 6000 kötetnyi férőhely,  
azaz 8000 kötetes összallomány, 173 m<sup>2</sup> nettó hasznos terület.

K i s v á r o s r é s z i k ö n y v t á r : 12 000 kötetnyi férőhely, 16 000 kötet összállomány, 347 m<sup>2</sup> nettó hasznos alapterület.

V á r o s r é s z i k ö n y v t á r : 20 000 kötetnyi férőhely, 28 000 kötet összállomány, 597 m<sup>2</sup> nettó hasznos alapterület.

N a g y v á r o s r é s z i k ö n y v t á r : 30 000 kötetnyi férőhely, 40 000 kötet összállomány, 886 m<sup>2</sup> nettó hasznos alapterület.

1962 óta Hamburg könyvtárai ezen irányelvek szerint épülnek. Az állomány nagyságát a lakosság lélekszámához szabjuk. 1 lakosra 1 kötetes ellátást tervezzük (nem számítva a tudományos és üzemi könyvtárak állományát).

"Elővárosi" típusu könyvtárak a jövőben már nem épülnek, mert az erősen differenciált nagyvárosi olvasóközönség igényeit 8000 kötetes összállománnyal - főleg ami a szakkönyveket illeti - nem lehet kielégíteni. Az újabb mérőszámok a következők:

|  |                |
|--|----------------|
| 10-20 000 lakos - kis városrészi könyvtár  | 16 000 kötetel |
| 20-30 000 lakos - városrészi könyvtár      | 28 000 kötetel |
| 30-40 000 lakos - nagy városrészi könyvtár | 40 000 kötetel |

A 10 000-nél kevesebb lakosu területeket mozgókönyvtárak útján látjuk el. A távlati tervek szerint a város 7 kerületében egyenként 100 000 kötetes könyvtárak is létesülnek a könyvtárközi ellátás céljaira. A központi könyvtár, melynek megnyitása 1971-re várható, 350 000 kötetes állománnyal fog rendelkezni, ebből 150 000 kötetet szabadpolcon helyeznek el.

Az irányelvek hatályba lépése óta 25 egység létesült ujonnan, került új helyiségbe vagy nyert bővitést. Az irányelvek vitathatatlan előnye, hogy kötelezőek valamennyi hatóság és szerv számára, így biztosítják a helyes arányt a lakosság száma, a könyvállomány és a hasznos alapterület között.

#### AZ IRÁNYELVEK HÁTRÁNYAI

Az irányelvek idestova 12 év előtti fejlettségi állapotot tükröznek; a hivatali bürokráciának nehéz megmagyarázni, hogy az évek folyamán a közművelődési könyvtárak feladatköre is változott és bővült, így az építmények iránt támasztott követelmények is megnövekedtek. Legnagyobb hátrányuk azonban a 25%-os kikölsönözött állomány sommás leszámítása. Ugyanis minél nagyobb az állomány, annál nagyobb a szakirodalom aránya, s kevesebb a szépirodalom és a gyermekkönyv. A kölcsönzésben viszont éppen fordítottak az arányok: a gyermekirodalmat kölcsönzik legjobban, azután a szépirodalmat, míg a szakirodalomból való

kölcsönzés aránya annál alacsonyabb, mennél tudományosabb jellegű az állomány. A tájékoztató segédkönyvek, a folyóiratok helyigénye különösen magas, tekintettel a használatukhoz szükséges kutatóhelyekre - s ezzel a speciális szükséglettel a normák egyáltalán nem számolnak. Ha tehát pontosan az irányelvek szerint járunk el, akkor a gyermekkönyvtár üresnek hat, míg a tájékoztató segédkönyvtár elhelyezése nehézségekbe ütközik.

A bejárati övezet és a nyilvántartó övezet mérőszámai is túl merevek, nincsenek tekintettel a csucsidő nagy forgalmára. Változással kell számolni különösen az utóbbi esetében, az új technikai kölcsönzési eljárások miatt (foto-, thermo- és computeres kölcsönzés), amelyek egyszerűsítik a folyamatokat és személyzetet is takarítanak meg. A bejárati övezetben a ruhatári személyzet hiánya teszi szükségessé az átszervezést, viszont a zárható ruhatári szekrények egészen más helyigényt támasztanak, mint a felügyelettel működő ruhatár. A felsőbb szervek nem ragaszkodnak mereven az egyes területi egységek egymás közötti arányához, így ezeknek az arányoknak a módosításával, azonos összterületen belül, kielégítő megoldásokat lehet produkálni. Teljesen hiányzik azonban az a terület, amelyet az audiovizuális eszközök (hangszalagok, diák és diavetítők, filmvetítők stb.) igényelnek, pedig ezekre különösen az iskolákkal való együttműködés során nagy szükség van, s jelentőségük egyre nő.

#### A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK TERÜLETSZÜKSÉGLETE, 1968.

Ezek a számítások (4) 1967/68 telén a Deutscher Bücherverband megbízásából az IFLA frankfurti ülésére készültek. Ezzel járult hozzá az NSzK az UNESCO által kitűzött feladat megoldásához, nemzetközi könyvtárépítési mérőszámok kidolgozásához. Ezek a számítások felhasználják az eddigi tapasztalatokat is. Kiindulópontjuk "A kommunális közművelődési könyvtár" c. tervezet (5), amely 1 lakosra 1 kötetet irányoz elő. A számítások 15 000 kötetes összállománytól 100 000 kötetig terjednek. E nagyságrenden felül már más számítási törvények érvényesek, melyek az intézmények viszonylag csekély száma miatt nem általánosíthatók sematikusan. E nagyságrend alatt nem végeztek számításokat, mert a bizottság tagjai azon a véleményen voltak, hogy teljesítőképes nyilvános könyvtár nem működhet 15 000 kötetesnél kisebb állománnyal az elővárosokban sem.

A kiadvány első 3 része a közművelődési könyvtárral foglalkozik, 4. része a zenei könyvtárral és a mozgókönyvtári központtal. Az 5. rész a minden állományfajtára kiterjedő részletes állványszükséglet-számítás, amit ismét alapul kell venni a közművelődési könyvtár hasznos alapterületének kiszámításához.

Ezek a közművelődési könyvtári normák lényegesen különböznek a hamburgi irányelvektől. Tükrözik az elmúlt tíz év tapasztalatait és a feladatoknak a közeljövőben esedékes bővülését. Ez mindenekelőtt a számítások differenciálásában és dinamizálásában fejeződik ki.

A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK TERÜLETSZÜKSÉGLETE, AZ ÁLLOMÁNY NAGYSÁGA SZERINT  
(NSZK, 1968)

ÁLTALÁNOS ADATOK

|                                   | 15 000 | 20 000 | 30 000  | 50 000  | 100 000 |
|-----------------------------------|--------|--------|---------|---------|---------|
| a teljes állomány (kötet)         |        |        |         |         |         |
| ebből tájékoztató kézikönyvtár    | 300    | 500    | 700     | 2 000   | 5 000   |
| szakirodalom                      | 6 700  | 8 800  | 13 300  | 24 600  | 56 600  |
| szépirodalom                      | 3 000  | 4 000  | 6 000   | 11 400  | 24 400  |
| gyermekirodalom                   | 5 000  | 6 700  | 10 000  | 12 000  | 12 000  |
| kurrens folyóirat                 | 50     | 50     | 75      | 150     | 500     |
| kurrens hírlap                    | 10     | 10     | 10      | 30      | 30      |
| évi kölcsönzés (forgási seb. 3,5) | 52 500 | 70 000 | 105 000 | 175 000 | 350 000 |
| heti nyitvatartás (óra)           | 30     | 40     | 50      | 60      | 60      |
| évi nyitvatartás (óra)            | 1 500  | 2 000  | 2 500   | 3 000   | 3 000   |
| kölcsönzési csúcsporgalom/óra     | 140    | 140    | 168     | 233     | 467     |
| személyzet (könyvtáros+segéderő)  | 2+3    | 2+5    | 3,5+7   | 6+11    | 11+24   |

KÖNYVTÁRHASZNÁLAT

|   |    |    |        |       |       |
|---|----|----|--------|-------|-------|
| bejárati övezet, szélfogó (m <sup>2</sup> ) | 15 | 20 | 30     | 50    | 100   |
| ruhatár (ruhatárossal)                      | -  | -  | 25,2   | 35    | 70    |
| önkiszolgáló ruhatár                        | 21 | 21 | (25,2) | (35)  | (70)  |
| klubövezet, tárlók                          | 6  | 10 | 14     | 25    | 60    |
| kölcsönzési nyilvántartás                   | 28 | 28 | 33,5   | 46,6  | 83,4  |
| könyvtárközi kölcsönzés                     | -  | -  | -      | (12)  | 20    |
| részösszeg, () nélkül                       | 70 | 79 | 102,7  | 156,6 | 333,4 |

könyvkiválasztás, felnőttek

|                       |       |       |       |       |         |
|-----------------------|-------|-------|-------|-------|---------|
| szakirodalom          | 132,7 | 174,2 | 263,3 | 487,1 | 1 120,7 |
| szépirodalom          | 47,7  | 63,6  | 95,4  | 181,3 | 388,0   |
| könyvtáros munkahelye | 4,0   | 4,0   | 4,0   | 8,0   | 12,0    |
| kiállítási állványok  | 4,0   | 4,0   | 6,0   | 18,0  | 30,0    |
| részösszeg            | 188,4 | 245,8 | 368,7 | 694,4 | 1 550,7 |

tájékoztató részleg

|                       |      |      |      |       |       |
|-----------------------|------|------|------|-------|-------|
| kézikönyvtár          | 20,1 | 33,5 | 46,8 | 133,8 | 334,5 |
| könyvtáros munkahelye | -    | -    | -    | (8)   | 12,0  |
| kivágatgyűjtemények   | -    | -    | (6)  | 10,0  | 20,0  |
| részösszeg, () nélkül | 20,1 | 33,5 | 46,8 | 143,8 | 366,5 |

olvasási övezetek, kutatóhelyek

|                                    |   |   |      |      |       |
|------------------------------------|---|---|------|------|-------|
| kutatófülkék (à 4 m <sup>2</sup> ) | - | - | (8)  | 12,0 | 60,0  |
| kutatói övezet                     | - | - | (40) | (60) | 100,0 |
| folyóiratolvasó övezet             | - | - | (20) | 40,0 | 80,0  |
| hírlapolvasó övezet                | - | - | -    | 20,0 | 40,0  |
| részösszeg, () nélkül              | - | - | -    | 72,0 | 280,0 |

(állomány:) 15 000 20 000 30 000 50 000 100 000

audiovizuális anyag, készülékek,  
hallgatóhelyek összesen - - - (50) 50

könyvkiválasztás, gyermekek

|                         |       |       |       |       |       |
|-------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|
| gyermekirodalom         | 157,0 | 175,2 | 246,0 | 295,2 | 295,2 |
| meseszoba, rendezvények | -     | -     | -     | 40,0  | 60,0  |
| kiállítási állványok    | 4,0   | 4,0   | 6,0   | 10,0  | 10,0  |
| részösszeg              | 161,0 | 179,2 | 252,0 | 345,2 | 365,2 |

helyiségek rendezvényekre

|                                     |      |      |      |      |      |
|-------------------------------------|------|------|------|------|------|
| előadótermek                        | -    | -    | -    | 150  | 200  |
| kieg. h. (vetítő, művészszoza stb.) | (12) | (12) | (12) | 25   | 30   |
| kiállítási tér                      | -    | -    | -    | -    | 25   |
| dohányzó                            | -    | -    | -    | (12) | (20) |
| részösszeg, ( ) nélkül              | -    | -    | -    | 175  | 255  |

RAKTÁR 20 20 30 80 150

ADMINISZTRÁCIÓ

|                       |    |    |     |     |     |
|-----------------------|----|----|-----|-----|-----|
| a könyvtárosok szobái | 24 | 24 | 30  | 60  | 120 |
| a vezető szobája      | -  | -  | 20  | 20  | 24  |
| a segédek szobái      | 24 | 40 | 56  | 88  | 192 |
| könyvapolás           | 7  | 10 | 14  | 25  | 50  |
| könyvkötészet         | -  | -  | -   | 30  | 60  |
| gyarapítás (külön)    | -  | -  | -   | 30  | 50  |
| expedició             | -  | -  | -   | 20  | 40  |
| tanácskozó szoba      | -  | -  | -   | 20  | 50  |
| részösszeg            | 55 | 74 | 120 | 293 | 586 |

EGYÉB TEREK (A PINCÉVEL EGYÜTT)

|  |    |    |    |      |      |
|--|----|----|----|------|------|
| teakonyha és uzsonnázó                 | 12 | 12 | 12 | 20   | 30   |
| egészségügyi szoba                     | -  | -  | -  | 8    | 12   |
| büfé (teakonyha stb. helyett)          | -  | -  | -  | (30) | (60) |
| személyzeti WC-k (à 4 m <sup>2</sup> ) | 8  | 8  | 12 | 16   | 24   |
| olvasói WC-k (à 4 m <sup>2</sup> )     | 8  | 8  | 16 | 24   | 32   |
| anyagraktár                            | 6  | 6  | 10 | 10   | 25   |
| kötészeti raktár                       | 6  | 6  | 10 | 10   | 25   |
| székraktár                             | 6  | 6  | 6  | 6    | 12   |
| papirraktár                            | 6  | 6  | 10 | 10   | 25   |
| részösszeg, ( ) nélkül                 | 52 | 52 | 76 | 104  | 185  |

összesen m<sup>2</sup> 566,5 683,5 996,2 2064,0 4121,8

1000 kötetre jut m<sup>2</sup> 37 35 33 42 42

Differenciálás: az állomány finomabb felosztása. A felnőttkönyvtárban tájékoztatói anyag, szakirodalom, szépirodalom, folyóiratok, ujságok; ehhez jön a gyermekkönyvtár. Ezeknek a részlegeknek mind különböző állvány-, katalógus- és olvasóhelyigényeik vannak. A szakirodalom, szépirodalom és gyermekirodalom százalékarányát az egész állomány nagysága határozza meg. A kölcsönzött állományt már nem százalékos átalányban számítják, hanem abból kiindulva, hogy egy-egy részleg anyaga folyóméterenként átlag hány kötetet tesz ki (pl. tájékoztató 20 kötet, szakirodalom 30 kötet, szépirodalom 33 kötet, gyermekirodalom 35 kötet).

Dinamizálás: a bejárati és a fogadóövezet méreteit összefüggésbe hozzák az állomány nagyságával és az évi kölcsönzési forgalommal, amelyből kiszámítják az óránkénti forgalmat, átlagos és csucsidőben (a csucsidő forgalmát az átlag négyszeresének véve). Az óránként érkező olvasók számától függ a bejárati és a fogadóövezet, a ruhatári létesítmények nagysága, a technikai munkahelyek száma a könyvkiadási részlegben s végül az adminisztrációs és mellék-helyiségek nagysága is.

A 3. rész, az alapszámításokból kiindulva, táblázat formájában jelöli meg, mekkora helyet igényelnek a 15-100 000 kötetes könyvtárak különböző funkciói. (Lásd a 146-147. oldalon közölt táblázatot, amelyben technikai okokból mellőznünk kellett az eredetinek a 25, a 40, a 60 és a 80 ezer kötetes könyvtárra vonatkozó adatait - a szerk.) Azok a kiegészítő szolgáltatások is szerepelnek benne, amelyeket a könyvtárnak - helye és nagysága szerint - nyújtania kell, pl. kutatóhelyiségek, lehetőségek szerint az audiovizuális segédeszközök tárolása és használata stb. Ez a felsorolás ösztönzésül szolgál arra, hogy új létesítmény építkezése előtt az igazgató, a könyvtáros és az építész a közművelődési könyvtárnak ezeket a feladatait mérlegelve tudatosan dönthesse el, mennyiben veszi őket figyelembe a tervezésnél. Tehát: jövőbe mutató optimális megoldást keres-e, vagy csak a jelenlegi igényeket kívánja kielégíteni, olyan helyiségekkel, amelyek tíz év múlva már kicsik lesznek. Lehet kompromisszumot is keresni: vagy mindent megépíteni, amire a távlati tervek szerint szükség lesz, s az épület egy részét egyelőre "albérletbe" adni - vagy statikailag úgy tervezni az épületet, hogy külön átépítési költségek nélkül bővithető legyen.

Az optimális 1968. évi normák alapján eddig még nem épült könyvtár az NSzK-ban.

A két normarendszer között elég nagy a különbség (6):

| összállomány | hamburgi irányelvek | 1968.évi normák       |
|--------------|---------------------|-----------------------|
| 15 000 köt.  | 347 m <sup>2</sup>  | 566,5 m <sup>2</sup>  |
| 30 000 köt.  | 597 m <sup>2</sup>  | 996,2 m <sup>2</sup>  |
| 40 000 köt.  | 886 m <sup>2</sup>  | 1664,4 m <sup>2</sup> |



Ne feledjük azonban, hogy az 1968. évi normák már minden mellékes szolgáltatást figyelembe vesznek, amit a könyvtár egyáltalán teljesíteni kíván, a nettó hasznos területből tehát esetenként le kell számítani a mellőzhetőnek tartott szolgáltatások helyiségigényeit.

1960-tól 1968-ig tehát nagy fejlődés ment végbe. Ennek ellenére a bizottságnak az a meggyőződése, hogy az 1968-as normaszámítás sem végérvényes, hanem minden évben, legkésőbb azonban 4 évenként felül kell vizsgálni és a fejlődés legújabb eredményeit is figyelembe véve átdolgozni.

## A DÁN KÖNYVTÁRÉPÍTÉSI NORMÁK

Ezek a revízióhoz bizonyára jelentős segítséget nyújt a németül most megjelent, a dán könyvtárépítési normákat és tipusterveket ismertető munka, amelyet Plovgaard, a dán központi könyvtárszolgálat könyvtárépítési szakértője szerkesztett (7). Mivel a dán könyvtárügy jóval magasabb fejlettségi fokon áll a németnél, normáik is magasabbak. Különösen érvényes ez a könyvállománynak és a lakosság számának az arányára; ott nem 1, hanem 2-3 könyvet irányoznak elő egy lakosra. Ehhez járul, hogy - különösen kisvárosokban - a könyvtár, a kulturcentrum együttműködik a népfőiskolával és más felnőttképző intézményekkel, a nagy gyermekkönyvtárak és az ifjúsági könyvtárak különböző formái pedig a legszorosabb együttműködést fejlesztették ki az iskolával. Gondosan tanulmányoznunk kell tehát a dániai normákat, értékesítenünk kell tanulságait, gondolva a közművelődési könyvtárak távolabbi fejlődésére is.

## AZ ÉPÜLET KIALAKÍTÁSA

A könyvtárépítésben a norma mennyiségi mérték, az épület minőségét szakmai, építészeti, ill. esztétikai kiképzése dönti el. Minden telken lehet optimális és katasztrofális megoldásokat létrehozni. Sohasem légüres térbe építünk, hanem kötnek a városépítészeti irányelvek, a telekadottságok, pl. a telek helye, nagysága, a beépítési koefficiens. A norma tehát csupán eszköz, melynek mechanizmusát a könyvtárosnak ismernie kell, hogy az építésznek szakszerű tanácsokat tudjon adni. Nincs arra dogma, hogy a négyzet, a téglalap vagy a kör alakú épület a legjobb; mindegyik alaprajzban vannak jó és rossz megoldások. Mindig érvényesülniük kell az alábbi szempontoknak:

1. a helyiségek funkcionális kapcsolódása
2. valamennyi terem flexibilitása, hogy a könyvtár a legcsekélyebb átépítéssel alkalmazkodni tudjon az új követelményekhez;
3. minél kevesebb belső, kiegészítő közlekedési tér,
4. az épület funkciójának propagálása kifelé is (reklámhatás);
5. nyugodt tér a koncentrált munka számára belül;

6. optimális állványzat a könyvek részére a falakon (a 3. és 5. tételből adódik, hogy a könyvtár sohasem lehet üvegszekrény, területének legalább 2/3 része zárt legyen);
7. jó nappali világítás, ami felső világítással, világítótetőkkel és oldalvilágítással oldható meg;
8. mesterséges megvilágítás 400 Lux fényvel;
9. kifogástalan szellőzés.

## A KÖNYVTÁR HELYE

Ha nem is függ össze szorosan az épülettel, mégis döntő a megfelelő hely kiválasztása. A legjobb épület is csak féleredménnyel működik, ha nem a város vagy városrész középpontjában, nem a közélet, a kereskedelem, a közlekedés, a művelődés centrumában helyezkedik el. Az építészek hajlanak arra, hogy a könyvtárat csupán a kultúra, a szépség letéteményesének, a szabad esték eltöltése eszközének tekintsék - holott az ma már minden állampolgár információs központja az élet minden területén, amelyre saját képzéséhez, véleményének kialakításához, érdeklődésének kielégítéséhez, hobbjá gyakorlásához, szórakozásához szüksége van. A könyvtárnak központi elhelyezés iránti igényét gyakran az igazgatási szervek is elutasítják, hogy csökkentsék a lakbért vagy az építési költségeket. Pedig ha az egyszeri beruházást oktalanul megnyirbálják, nem kamatozik a befektetett tőke. Minél nagyobb a kezdeti ráfordítás, annál nagyobb azután a könyvtár hatékonysága. A hosszú időre tervezett könyvtár a legolcsóbb könyvtár.

## J E G Y Z E T E K

(a címleírások jobb alsó sarkában álló jelzet a könyv száma a Könyvtártudomány Szakkönyvtárban)

(1) NEUFERT, Ernst: Bauentwurflehre. Grundlagen, Normen und Vorschriften... (20. Aufl.) Berlin, Ullstein, 1959. 444 p. 022/44

(2) MEVISSSEN, Werner: Büchereibau. - Public library buildings. Essen, Heyer, 1958. 256 p. 4-733, 4-845

(3) Richtlinien für die Bestimmung des Raumbedarfs von öffentlichen Bücherhallen. Hamburg 1960. Öffentliche Bücherhallen. (soksz.)

(4) Flächenbedarf öffentlicher Büchereien. Bedarfsrechnungen. Hrsg. Deutscher Büchereiverband, Arbeitsstelle für das Büchereiwesen

Berlin, 1968. (1969), 29 p. /Bibliotheksdienst, 37. Beiheft/ 2-3430

(5) Kommunale öffentliche Bücherei. Hrsg. Kommunale Gemeinschaftsstelle für Verwaltungsvereinfachung. Köln, 1964. 142 p. 4-2140 F 3456

(6) Mivel az NSzK-ban 1 lakosra 1 könyvet számítanak, a fenti területnormák egyuttal a kötetszámmal azonos számú lakosra is vonatkoznak. Így az 1968. évek igen közel állnak a magyar területnormákhoz: mi 15 000 lakosra 540, 30 000 lakosra 1080, 40 000 lakosra 1440 m<sup>2</sup> alapterületet irányoztunk elő. A magyar normák azonban 1 lakosra nem egy kötetet szá-

mitanak, hanem 15 000 lakos esetén 1,9 kötetet, 30 000 lakos esetén 1,5 kötetet. Nálunk tehát a némettel nagyjából azonos alapterületű könyvtárban 50-80 %-kal nagyobb állományt kell elhelyezni. (A szerk.)

(7) PLOVGAARD, Sven: Systemplanung von Büchereibauten. Dänische Normen und Typenpläne für Büchereiräume. Wiesbaden, Harrasowitz, 1970. 144 p. (Dán eredetijének részletes ismertetését lásd: Könyvtári Figyelő 1969. 1. sz. 84-89. l.)

K I E G É S Z I T Ó I R O D A L O M

Der Bibliothekar. 1966. 7. no.; 1969. 6. no. (tematikus számok)

BRAWNE, Michael: Bibliotheken. Architektur und Einrichtungen. Hatze, 1970.

EYSSEN, Jürgen: Neue schwedische Büchereien. = Dokumentation, Fachbibliothek, Werkbücherei, 17.v. 5.no. 1969. 138-169.p. P 355

Freihandbibliotheken. Räume, Ausstattung. [Hrsg.] Zentralinstitut für Bibliothekswesen, Berlin, 1964. 28 p. 2-1901

LEHMANN, Gerhard: Bauliche Grundlagen der allgemeinen öffentlichen Bibliothek. Diss. (DDR) 1964.

LIEBERS, G.: Bibliotheksneubauten in der Bundesrepublik. = Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. Sonderheft 9. (1968). P 402

MEVISSSEN, Werner: Büchereibau. = Zwischen Bücherei und Bibliothek. Bremen, 1969. 71. skk. p.

MEVISSSEN, Werner: Tendenzen im Bibliotheksbau. Öffentliche Bibliotheken. = Mitteilungsblatt. Verband der Bibliotheken des Landes Nordrhein-Westfalen. 1969. 1.no. 43-80.p. P 932

SEYDELMANN, Gertrud: Inneneinrichtung öffentlicher Büchereien. [Hrsg.] Deutscher Büchereiverband... Berlin, 1967. 34 p. /Bibliotheksdienst, 27. Beiheft./ 2-2842

x kulfoldi hirek x kulfoldi hirek x kulfoldi hirek x

214 UJ PUBLIC LIBRARY épült az USA-ban az 1968/69. költségvetési évben. Illusztrációként közöljük - a Library Journal 1969. évi 21. száma alapján - az Ohio állambeli új épületek (a harmadik közülük körzeti könyvtár, a hatodik fiókkönyvtár, a többi önálló) fő adatait:

| ellátott lakosság | alap- <sub>2</sub> ter. m <sup>2</sup> | olvasók ülőhelye | tervezett kötetszám |
|-------------------|--|------------------|---------------------|
| 456 000           | 13 807                                 | 409              | 800 000             |
| 35 000            | 1 676                                  | 96               | 100 000             |
| 60 000            | 2 966                                  | 120              | 180 000             |
| 10 000            | 455                                    | 50               | 25 000              |
| 12 000            | 519                                    | 54               | 32 000              |
| 25 000            | 459                                    | 60               | 35 000              |